

Magához híván Jésus egy kisdédet, közikbe á-
latá őtet. Máté 18. v. 2.

Imprimatur

Szegedini die 28-va Dec. 1827.

Franciscus Xav. Gubiczer *m. p.*
Lycei et Gymnasii Director Loc.
et Regius Librorum Censor.

Nem mind alávaló a' mi kitsiny, nem mind derék a' mi nagy. Sőt nem mind kitsiny, a' mi annak lázik, nem mind nagy, a' mit a' Világ annak állit, 's tapsolva magasztal. A' Tanítványokat, kik még a' földi nagyságban se ütötték meg a' mértéket, 's már is a' Mennyei elsősegről vetekedének, hogy a' romlott eszű, 's romlottabb szívű Világnak tévelygésétől, az Üdvezítő megmentené; nem egy érdem koszorú alá megért fejet, hanem egy ártatlan kisedet állitott a' sokaság közepébe, hogy ne a' Világ tsudálta nagyokra nézzenek, hanem ezen ártatlan nevendékhez hasonlítani, és szerénte élni igyekezzenek. Tudni illik, bévett szokása az az égnek, hogy midőn a' jóra nógató letzkézések nem használnak, ritka példákat rakosgasson a' Világ eleibe, 's azok által vissza igazítsa, a' honnan eltántorodott, a' természetnek Ország útjába. Nints ugyan is annyi ereje a' füllel hallott tanításnak, mint a' szemmel látott példáknak. Mozdíttanak a' szavak valamit,

de a' példák vonton vonnak. Így tétettek volt ki hajdan a' Zsidók közül Jób, Ábrahám, Lót, Tobiás: a' Görögök közül, Socrates, Aristides, Fotion; meg meg annyi természet szerént való Szentek, kiket az Isteni gondviselés állítgatott elő egy olyan tökéletesedésnek gyarapítására, a' minéműt az akkori idő elviselhetett. Megérvén pedig egyszer az idő, a' mivóltságosabb erköltsiségre, eljőve az Üdvözítő remek például az emberekbe beférkezhető tökéletesedésre.

Bár mi helyesen elrendelte is pedig Üdvözítőnk a' világot, nem hagyta még is a' később időket megújító példák nélkül. Sőt valamint a' testes világ soha sints világosító nap nélkül, úgy az erköltsi világ sints tükörpéldák nélkül. Illyen meg újító példa vala az a' ditsőséges férfiú, a' kit ma jeles ünnepléssel tisztelünk sz. Jósef, a' kegyes Oskoláknak Vezér Szentje, és egy kimondhatatlan hasznú szerzetes Társaságnak Szerzője. Mint amaz Evangyéliomi kisdedet a' Tanítványok közzé, úgy állitá bé őtet az Isteni gondviselés a' 16. Századnak közepébe Aragoniában a' régi Kalazantziusok jeles Nemzetségéből, hogy néznének mindenek reája, és tselekednének a' példa szerént, melly a' Petráltai helyen mutattatott.

Keresztény Hívek! Ime közitekbe is bé állittatott ez a' példás kisded, mit láttok benne? Oh ha vagyon szemetek a' látásra, igen sokat. Láttok 92 esztendő's ártatlanságot, kép

mutatás nélkül való alázatosságot, okos buzgóságot, sokat győző munkás szeretetet, tisztán látó tudományt, és olyan álhatatos béke-séges türelést, melly miatt az ellene törekedő irigység végre elszégyenlé magát, 's bűnét megbáná. Mind szépek, sőt mind szükségese-k ezek a' követésre; a' mit még is az ő tetteiből különösen kiszinlettem: az ő *Istenes Oskolái*: vagy is, hogy e' kettőt, az Isten-séget és Oskolákat egygyesítette.

Nintsen ugyan is semmi, a' mint régen észre vette Lactantius a' mi az embernek inkább természete, vagy hajlandósága szerént volna, mint a' Religió, és Tudomány, de az embereknek káros hibájok az, hogy vagy isteneskednek tudomány nélkül, vagy böltse- kednek Istenség nélkül. Holott e' kettő egy más nélkül nem lehet. Külömbféle Isteni tiszteletekre botlanak tehát, és azért helytelenek-re,] mert elhagyták a' Tudományt, a' melly őket, mint kellessék tisztelni az Istent, megtanította volna; — a' vagy külömbféle képpen böltsekednek, és azért esztelenül, mert félre tették tiszteletét az Istennek, a' ki nékiek józan ítéletet adhatott volna.

Oh örökké áldott légy Te Aragonia' nagy Szentje, Kalazantzius Jósef! hogy e' kettőt elválhatatlanul a' te kegyes Oskoláidban egy-be kaptasoldad! Ezen páros egység légyen ma, valamint a' te tiszteletednek, úgy a' mi tanúságunknakis tárgya. Úgy vagyon; Istenes-ségre tanította ő a' világot, 's azért helyesen,

mert azt a' Tudományokkal egybe kaptsolta; Tudományokra oktatta a' világot; 's azért józanokra, mert azokat az Istenességgel párosította, Rövideden:

1-ször Példát mutatott az Istenességre, de okosan.

2-szor Alkalmatosságot adott a' Tudományokra, de Istenessen. Tudományos Istenesség, Istenes Tudomány! e' kettőben vagon minden igazság, minden emberi kötelesség. E kettőről mig lelketekre szóllók, üdvességtekre beszéllek szépen kérlek, Halgatóim! hogy lelkesen, üdvösségesen figyelmezzetek.

I-SŐ R É S Z.

Akár mi tökéletes légyen a' világ, még is az Isteni gondviselés tartja, akár mi nagy, 's gazdag az Ország, még is a' Fejedelem kormányozza, akár mi számos, és erős a' hadisereg, még is a' fő vezér igazgatja, akár mi egészséges a' test, még is a' lélek hordozza: így akár melly buzgolkodó légyen különben az ember, de tsak a' tiszta Tudomány az, melly a' Religiót, hogy kezünk között el ne allyasodjék, a' giz gaz gyomtól tisztogatja, 's az ellene rohanó erőszaktól védelmezi. Tisztán származott vala bé a' Religió az emberek közé, de jaj! szapora lépésekkel, a' tudatlanság, és bűnbe jövének a' világra, ezek által nyom-

ba, a' motsok is a' Religióba. Azután a' Tudományság mekkorasága szerént szaporodott mindenkor a' Religiónak tisztátalansága, azokén kívűl, kiket az Isteni kegyes gondviselés tisztában tartott másoknak példájára. Elszaporodván tehát a' tudatlanság, tsak hamar meg sokasíták az Isteneket is, mint ha egy származásúak lennének az emberekkel. A' tágas ég, nem volt már elegendő szállást adni az Isteneknek, és Istennéknek, a' levegőbe, a' vizekbe, a' földgyomrába, tsak nem minden gunyhóba Istent szállítottak. Még a' sem volt elég, az állatokba, növényekbe, még a' kerti hagymába is jutott az Istenségből. Sőt hogy jobban elszaporíthassák kézzel is eleget faragtak, olly éktelen formákban, hogy szélyel szaladtak volna tőlök, ha történehből megmozdultak volna. — Nem volt kevésbé boldogságos, és nevetséges azoknak tisztelete módjais: most tüzet raktak tiszteletekre, majd étkekkel, italokkal gazdagon terített asztalokhoz ültették, most állatokat, majd embereket is áldoztak nékiek, 's úgy kívánták őket megengesztelni, a' mi képpen az emberek sem dühösködnek.

Azonban adott minden üdőben az Isteni kegyelem a' felderült elmékben világosságot, nem hogy előljék az emberekben az Istenhez való hajlandóságot, hanem hogy tisztában vegyék, 's jó útra igazítsák. Végre bővséges menyeyi Tudományt küldé, az ő egy szülött Fiában, a' Krisztus Jésusban, a' ki — noha életében került, — az Isteni tiszteletet megtisztította,

és a' babonás testiség helyet a' lélekben, és igazságban való imádást oltárunkra helyheztette. Adott azután is a' Felséges az ő választott edényeibe a' buzgóság mellé annyi Tudományt, hogy az Evangyeliomi világosságot ne csak kiterjesztenék, hanem ottan ottan meg is tisztítanak, 's a' mi benne ellankadt, meg elevenítenék.

Vegyétek észre már Halgatóim! minémű könnyen terem a' Religió mezején a' sok burján, 's minémű szükséges annak kiirtására a' Tudomány. Hát mi tisztában vagyunk é már minnyájan? mit mondhatok egyebet, hanem az Üdvezítőnek ama' szavait: *És ti tiszták vagytok, de nem minnyáján.* Ján. 13. R. Tiszta értelem! melly ritka látomány vagy te, annyi millio embereknek sokaságában! nem tsuda, mert vagy nem fáradnak utánnad, vagy elvesztették az útat, a' melly te hozzád vezérel. Mennyin vagynak, a' kiknek értelmök hasonló a' rest szántó vetőnek parlagúl hagyott ugarához, mellyet elborítottak a' tövissek, bénóttek a' burjánok, 's ugyan azért terem benne a' mérges állatoknak veszedelmes sokasága. Vannak olyan szerentsétlen magzatok, a' kik nemmintha a' Szegedi pusztákon, hanem a' Caspium tenger homok pusztáin nevedtek volna fel, a' kik tova tiz, húsztendős korokban csak történetből halják, hogy van Isten, 's akkor veszik észre, hogy nékik is lelkek vagyon. Oh de még azokban is, a' kik valamit tudnak, be sokszor hijános, és félszeg az Istenesség! Némellyek a' valóságot

megvetvén, tsak az árnyékon kapkodnak, mások a' valóságnak tsak a' kérgén rágódnak, a' nélkül, hogy a' velejére bėjutnának. Itt erőszakos nyakassággal ellene mondanak a' jónak, amott tsak külső tekintetből, szokásból, félelemből kinozzák az Istenességet. Ezek nem értik azt, a' mit tselekesznek, amazok nem tselekesznek úgy, a' mint értenek, 's mi az oka vallyon mind ezeknek? mi volna egyéb hanem az, a' mivel sz. Pál ortázta hajdan a' Romaiakat: *Istenhez való buzgóságok vagon, de nem a' Tudomány szerént.* Rom. 10. 2. A' Tudományt elválasztották az Istenességtől, ugyan azért elváltak ők is a' tiszta valóságtól. Előbb az értelemnek kell megtisztúlni, hogy után az akarat megjobbúljon. Az értelem az akaratnak kalaúzza, fáklya hordozója, a' merre megyen az első, utánna ballag a' másik. Sőt az értetlen értelmet úgy hajtja maga előtt az indulatos akarat, mint az erőszakos Úr gyáva szolgáját.

A' Tudomány tselekszi tehát, hogy az Isteneskedésnek módjaiban, 's nemeiben választást tegyünk, mert hinni, és nem tudni mit, vagy melly okra nézve, szembekötött vakoskodás, és nem hit. Megbíráló Tudomány nélkül úgy jönnek a' régi történetek kezeink közzé, mint a' Theseus' hajója, mellyen több a' fót, mint az eredeti deszka darab. A' Tudomány tselekszi, hogy az Istenességre készek, engedelmessek legyünk. *Fedd meg az esztelent, és gyűlölni fog téged; Fedd meg az értelmest, és szeretni fog téged, úgy*

mond a' sz. Lélek. Példa. 9. 8. A' Tudomány tselekszi, hogy Istenességünk durva, és goromba ne légyen, hogy a' jót jó szinben vigyük véghez, és azért, hogy Szenteknek visellyük magunkat, parasztoknak ne mutasuk. A' Tudomány tselekszi, hogy elszánt akaratból, 's nem történetből légyen az ember jó, nem habozva, hanem állandó képpen, nem talámozva, hanem értve részelkedjék a' jóhoz, és távozzék a' gonosztól. A' Tudomány tselekszi, hogy midőn által hághatná a' törvényt, által ne hágja; midőn tselekedhetne rosszat, ne tselekedjék. Gyakorolja a' jót a' tudatlanis, de nem ítéletből. Nem azért mivel úgy kell, hanem mivel mástól úgy látja, másképpen tselekszi; mihent másképpen látja. Az a' gyülevész nép, melly az Üdvezítőnek Virág Vasárnapján Hosannát kiáltott; öt nap mulva azt ordította: feszítsék meg! t. i. ilyen a' tudatlanok tisztelete: ma Hosánnával keresztel, holnap megterhel keresztel.

Álljon elő egy ellenkező változás, és már olyan könnyen fordul a' rosra, a' minémű serénységgel elébb a' jóra. Ha úgy hozza az alkalmatosság, imádkozik; ha a-múgy, rágalmaz. Most dítseri a' Jésus nevét, majd ismét káromolja. A' mit tegnap helybehagyott, ma megtzáfolja, a' mit a' minap kívánt, már ma megútálja. Most a' templomban búzgólkodik, majd zabál a' fesletségben. Most az Istennek barátja, majd az ördöggel tzimborál. Mitsoda ez, hanem egy

zavarék, melyet az idomtalan butaság kevert egybe. *Istenhez való buzgóságok vagy on de nem a' Tudomány szerént.*

A' Tudomány tselekszi tovább, hogy az Istenességnek, illendő védelme, pártfogója légyen. Ez a' Tudomány érdemes és értelmes, K. H. ! és Szentek Tudománya. Ezzel bírtak, és éltek a' régi, és közelébbi szent Atyák, a' tökéletes Istenességnek gyarapítására. Ezzel gyomlálták ki a' közben szüntelen feltsapó konkolyt, melyet már nyilván, már midőnalunnának az emberek, titkon hintett az ellenség. Ezzel feleltek meg, 's dugták bé száját, a' kendőzött okoskodásnak. Ezzel voltak győzhetetlenek az erőszak ellen, 's állhatatosak a' késértetekben. Kurtán: e' volt támasza a' Kalazantzius Jósef tökéletességének, eszköze a' Tanítványainak, A' maga Istenhez lángoló buzgóságát ezzel támogatta; ezzel a' mások ájtatosságát oszlopolta.

Nintsen semmi a' mi a' Religióznak többet árthatna 's valósággal ártana is mint a' tudatlanság. Nagy nyomorúság a' testi vakság, de koránt sints ez ekkora kárára a' testnek, mint a' lelki vakság, tudatlanság, az Istenességnek. Ama' fellyebb említett konkolyt mikor hinté az ellenség a' Religióznak tiszta búzája közé, hanem akkor, mikor a' tudatlanság éjtzakájában méllyen aludtak az emberek? Tudta ezt ama' hittől szakadt Julian Császár, a' ki noha semmi nyilvánvaló üldözést nem parantsolt a' Keresztények ellen,

mégis minden üldözőknél inkább kívánt ártani a' ravasz Fejedelem, midőn azt rendelte, hogy a' Tudományokat se ne tanúlják, se ne tanítsák a' Keresztények, tudván azt, hogy sokkal alkalmatossabbak lesznek, a' sebre, ha ezt a' Fegyvert, kezekből kiragadja. Haljátok mint panaszkodik Jeremiás a' maga Siralmaiban: *Kenyeret kértek, úgymond, a' kisdedek, és nem vala a' ki szegdelné nekik.* Ter. Vir. 4. 4. azaz: nem volt Tanító, a' ki a' mennyei Tudománynak kenyerét megtörné, és azzal a' kisdedek lelkeit az örök életre táplálná. Isaiás Próféta is a' Zsidók veszedelmének fő okát azt adja, hogy nem volt tanító, 's gyermek oktató közöttök: Hol vagyon úgymond, a' Törvény igéjének megfontolója, hol a' kisdedek Tanítója? Mellyik Nemzetség gyakorlott több Isteneskedést, mint ez, 's mellyik rongyolott mégis inkább el, mint ez? miért? mert *Istenhez való buzgóságok vólt, de nem a' Tudomány szerént.* Próbálja bár keresni a' ki érti, és reá érkezik, annak is az okát, miért a' Keresztény Religió annyi felé szakadozott, és lássa, ha fel nem találja abban, hogy *Istenhez való buzgóságok vólt, de nem a' Tudomány szerént.* t. i. az embereknek közönségesen elég buzgó Religiójok vagyon arra, hogy egymást gyűlöljék, de ritkán arra, hogy egymást szeressék, és viszont segítsék.

Illy hasznos, illy szükséges lévén a' Tudomány a' Religiónak mind tisztában való megtartására, mind okos védelmére, mi

mentséget találhatnak azok magoknak, a' kik az Istenességgel a' tudományok nélkül megelégesznek, és az értelmet, mellynél nagyobb ajándékot az égtől nem vettünk, miveletlen hadják, szentül mondjam é babonások, vagy babonáson Szentek? Sőt mivel az Írásban nagyon valahol, hogy a' tudomány az embert fel fűjja, megkülömböztetés nélkül, rágal-mazzák a' tudományokat. Holott ha igaz az, hogy nagyon tudomány, melly felfűjja az embert, nem valóé az is, hogy a' tudatlanság szülő anyja minden gonoszságnak? Valóban nints veszedelmesebb a' tudatlan embernél, a' ki mindent megvet, mindennel ellenkezik, a' mi az ő darabos agyával nem eggyez. Mások pedig azzal álnak elő: nints idő, se költség a' tanulásra. Nintsen? adókén *assignatiót* mind a' kettőre. Az asszonyok a' mit forditanak hivságra, haszontalanságra, a' ki szerző fényűzésre; a' férfiak a' mit elvesztesgetnek mind a' pénzből, mind az időből játékra, vétkes mulatságra; fordítsák e' végre, 's elenyésszik az ellenvetés. Osztán nintsenek e' tátva, nyitva a' keresztény ingyen-való Oskolák, hogy ottan kiki, Istenhez, magához, ember társához való kötelességeit megtanulhassa? hogy ha valakit a' keménykén-telenség ezektől eltiltana, nintsennek e' tárva Vasárnapokon, és Ünnepeken a' szent Beszédekkel hangzó Templomok, hogy azokban a' Szentek' tudományát tanulja meg a' ki nem tudja; 's kapjon ösztönt annak végbe vitelére, a' ki tudja? De! de — sir bennem a' lélek, midőn látom, 's hallom, hogy az Isten igéje

nem tsak az útfélre, kősziklára, 's tövissek közzé, hanem harmintz ezer ember között, még az üress székekre is esik. Hük közül el ballagnak ugyan némellyek a' Templom felé, de a' szent Beszédek alatt annak tsak külső falait támogatják, mint ha ők nem embereknek, hanem tőkéknek, oszlopoknak teremtettek volna. Még is tovább azt vetik némellyek: a' nagy Városok hintik el az erköltstelenség' magvait, a' hol több tudósok vannak, a' szegény falusiak pedig azoknak keserű gyümölcseit learatják, — Ez az ellenvetés nem ellenem, hanem mellettem szól. Éppen azért aratják azok le az erköltstelenség' kártékony kalásztát, mert nints tiszta értelmök, 's nem tudják a' jót megválasztani a' rosztól a' tudomány szerént. Hogy pedig amazok roszszak, annak a' religiótlan szabad lelkűség, nem a' tudomány az oka. Neis vesztegessük itt az időt, azoknak megtzáfolására; Tsudáljuk inkább, áldjuk, magasztaljuk ezen böltsen buzgó Szent Atyát, Jósefet, a' ki Istenességre tanította a' világot, 's azért helyesre, mert azt a' Tudományokkal egybe kaptsolta; nem tsak pedig, hanem tudományokra is oktatta a' világot, és azért józanokra, mert azokat az Istenességgel párosította.

II-dik R É S Z.

Valamint a' Religiónak szüksége vagon a' Tudományokra, úgy ezeknek is amarra. Hat ezer Esztendeje már, hogy próbálgatja

a' világ, ha tsuppán böltselkedve, és a' Religiót megvetve el lehetne e'? de annyi próbából tsak a' jött inkább világosságra, hogy a' Religió, valamint az emberek boldogságával, úgy a' Tudományokkal szorossan egybe vagon kaptsolva, és a' Religiót megvetni nem egyéb, hanem előbb sült bolondá, azután boldogtalaná lenni. Mi egyéb a' Religiónak tzelja, hanem az embernek szándékját meg nemesíteni, könnyen kitsapó indulatit zabolában tartani, boldogító eszközök által vigasztalni, 's azon tökéletességre vezérleni, melly az árnyék világban kezdődik, a' jó erkölcsök útján nevedik, míg a' síron túl tellyes ditsósséggel kinem nyílik? Oh te Ég Leánya! Tudománnyal párosodott Religió! Te vagy az a' mennyei morzsa, melly annak a' Nagy Úrnak gazdag asztaláról hullasz alá a' földre! Te vagy az a' forrás, mellyből tsendesnyugodalom, tellyes boldogság szivárog a' halandókra! — Vagynak mégis olyan szerentsétlen pajkosok, a' kik a' gondviselésnek illy hathatós eszközét, melly sok millio halandókra belső nyugodalmat, áldást, vigasztaló reménységet terjeszt, hebehurgya szelességgel megvetik, vagy azért, hogy annál dühösebben ronthassanak, és rohannynak a' tilalmas tselekedetek fertőjében, vagy azért, hogy a' nyelvesség, és kérkedékeny hívság által felverekedjenek, egy Herostratusi hitvány ditsóségre. A' kik tsak azért töltötték meg fejeket világi tudományokkal, hogy azokatis, a' kik még jól látnak, megvakítsák. Azért hegyezgetik író tollaikat, hogy ama' győzhetelen szik-

lát, mellyre építette Krisztus a' maga Anyaszentegyházát, a' reszelőt rágó kígyóval önnön veszedelmekre ostromolják. Nem így ti Halgatóim! főképpen pedig ti Hazánknak virágzó virágai, Tanuló Ifiúság! ragaszkodjatok két kézzel a' szép, és velős tudományokhoz, de el ne mulasztátok azt az Istenességgel párosítani. Tanúljatok, de mit, és mi végre? kérjetek tanácsot a' szent Religiótúl. *Mit? és mi végre?* allapodjunk meg e' két pontnál; és lássuk, hogy vagy tsak ezen egy pár okbólis szükség a' Religiónak a' Tudományok mellett maradni.

Valamint az eledelekre, úgy a' Tudományokra nézve is van az emberekben mértékletlenség. Némellyek mindent bé akarnak szorítani szűk fejekbe, pedig mindent tudni lehetetlenség, akarni esztelenség. Mi képpen nem az az étel használ, a' melly bémégyen szájunkon, hanem a' mellyet jól megevészt gyomrunk, úgy a' Tudomány is tsaka' jó, mellyet a' gondolkodó kérődzés által boldogságunkra tudunk fordítani. Az út mutató Religió tehát azt adja előnkbe, hogy a' Tudományok kezdete az Úr félelme, és egész mi voltok abból áll, hogy tudjuk az Istent félni, és az ő parantsolatit megtartani, mert ennyiből áll a' valóságos ember: Mit használ, ha mindenről tudunk böltselkedni, és azonban nem tudunk böltsen élni? a' ki a' szükségtelen tudományokkal megtölti a' fejét, tsuda e', hogy nem érkezik a' szükségesekre?

Akarsz tehát tanulni ember? Elsőbben is ösmérd meg azt, a' ki néked adta azt, a' mi által mindeneket ösmérsz. Ha megösméred, elég lész az arra, hogy szeressed is, szolgáljad is őtet. Ösmérd meg azután magadat, és légy ura önnön magadnak; így kettős Király lészel, azért is hogy parantsolsz magadnak, az az a' kis világnak, azért is, hogy szolgálja lészel az Istennek, a' nagy világ Urának. Szolgálni ugyanis az Istennek, annyi, mint királykodni. Ezen ösméretekkal akár hol béférhetsz a' böltsek' társaságába. — Az a' próba kő ugyanis, melly az igaz böltset a' fattyútól megkülömbözteti nem egyéb, hanem tudni az indulatokat meggyőzni, és a' világnak fényes javaitól magát eltsábítatni nem engedni. Némmelleyek a' nagy eszű embert látják böltznek, pedig a' nagy elme kotsis nélkül veszedelmére szolgál az embernek; tsak olyan ez mint a' sok vitorlájú hajó, hogy annál sebesebben tsapdostassék a' kősziklához, miglen végre izre porrá nem török. Azt az embert, a' ki sokat tud, sokat olvasott, minden nyelven beszél, majd minden tudományok' búvárja, de még is a' mellett nem jó keresztény, úgy képzelem én, mint egy olyan órát, a' melly órát, fertályt üt, repetális, napot, holdat mutat, a' mellett muzsikális, de még se jó; mi baja vallyon? nem sok, tsak hogy nem jól jár: így mi haszna némmellynek a' sok tanultság, a' széles tudomány, ha mind a' mellett az Istenesség kereke benne nem rendszerént jár. Némmelleyek azt tartják nagy Böltznek, a' ki érti az Égek forgásait, 's mélyen bé hat

a' természetnek titkaiban, de ennél nagyobb böltesség a' világot kész akartva nem ösmérni: több haszon is származik reánk a' rosznak nem tudásából, mint a' jónak ösméretéből; mert igen bétellyesedik rajtunk az az igaz mondás: *Video meliora proboque, deteriora sequor.* Horat. Látom a' jót helybe hagyom, szépségét is ditsérem; még is nékem mind úntalan tsak a' rosz a' vezérem. Leg böltsebb pedig ki léssen? az, a' ki ösmér mind jót, mind rosszat; de azért a' jót, hogy tisztelje, és szeresse; azért a' rosszat, hogy inkább elútálja, és kerülje. Rövideden az az igaz böltesség, a' melly nem tsak idejig, hanem örök boldogságodra is használ. Azt tanulni, a' mi így nem használ, annyi, mint a' tudatlanságnak setét éjelében botorkázni. A' ki igazán bölt, nem a' vélekedéseknek tanul, hanem az életnek. Nemis egyedül gyönyörúséget keres a' Tudományban, hanem orvosságot. Szép tudni az igaz, szép a' törvényeket, de ha magadnak nem tudsz parantsolni törvénytelen lészel. Szép tudni a' fának, füveknek erejét, de e' mellet esztelen lészel, ha a' magad gyengességét nem ösméred. Szép az ékesen szóllást megtanulni, de hasznossabb tudni halgatni. Szép különbféle újságokkal a' halgatókat mulatni tudni, de nints szebb újság, mintha magadat meg tudod újítani. Mit tanúlsz még? a' mások hibáit akarod megtzáfolni? miért nem törlöd el a' tieidet? Történeteket tanúlsz? vigyázz inkább azokra, a' mik a' siron túl fognak veled történni. Másokat akarsz megbékéltetni? jó;

de elébb békély meg magad magaddal. Így — az az igaz tudomány, a' melly jóvá téssen inkább, mint tudósá.

A' vagyon még hátra: *mi végre kell tanulni?* Valamint minden tudomány az Isten-től vagyon, úgy szükség, hogy minden tudomány az Istenhez vezessen. Azonban a' tanulóknak igyekezetét, 's szándékát, igen helyesen el találta szent Bernárd, midőn így szólott: „Vannak a' kik tanulnak tsak azért „ hogy tudjanak, ez egy furtsa szem füleske- „ dés; Vannak a' kik tanulnak hogy tsudál- „ tassanak, az az elhiresedjenek, ez hívság; „ Vannak a' kik tanulnak, hogy vele nyerje- „ nek, ez Fösvénység, vagy kivántsóság; Van- „ nak a' kik tanulnak, hogy másoknak hasz- „ náljanak, ez Felebaráti szeretet; Végre „ vannak, a' kik tanulnak, hogy megjobbúl- „ janak, 's ez által boldogúljanak, ez igaz „ keresztényi okosság.“ S. Bernard. super Cant. serm. 36.

A' ki még is kurtábban akarja tudni: mi végre kell mindent minden Kereszténynek tanulni, hallya mit mond Sz. Pál a' Rómaiak-hoz irt Levelének 6-ik Részében: *Végetek pedig úgymond az örök élet, a' ki erre nem törekedik tévelyeg, a' ki ennek nem tanul, tudatlankodik, a' ki ezt a' véget megveti, elkárhozik.* — Végünk tehát minnyájunknak az örök élet! Erre törekedett a' miditső Szentünk, Kalazantzius Jósef életének mind rózsás, mind hervadozó korában. Erre vezérelte ő az Ifiúságot az Istenesség által, midőn

azt a' Tudományokkal egybe kaptsolta, ezen végre kalaúzolta az övéit a' Tudományok által, midőn azokat az Istenességgel párosította.

De mit hallok? panasz van, és pedig nagy az említett oskolák ellen! ha Kalazantzius, mondják, Istenes Tudományokra kalaúzolta az övéit, hogy a' haza reményét, a' nevendék iffiúságot istenessen oktassák a' Tudományokra; miért terjedett el tehát közöttünk, nevezetessen városunkban, a' Religiótlan szabad lelkűség, a' rakontzátlan szabadság, a' botránkozató fesletség, nem tsak az Ifiakban, hanem a' sir felé görnyedező sok vénekben is? ennek nem más, hanem a' Tanítók az okai, — — Úgy van, itt leg inkább hibások a' Tanítók, — — a' Tanítók, — — de azok a' Tanítók, a' kik a' böltsőtől kezdik a' gyermeket nevelni, az Atyák, és Anyák. Hibások itt azok a' Szülék, a' kiktől a' gyermek sem beszédjekben, sem tselekedetekben jót nem hall, jó példát nem lát. Látja az Istennek, 's az Anyaszentegyház Törvényének megszegését; halja a' Religiónak, a' Papoknak, a' Szentségeknék, a' Krisztus Jésus Évangyéliomának kigónyolását. Számosodik benne azután a' látott, 's hallott rossz anyyira, hogy bétellyesedik Horázt Poétának ama jövendőlése ezeken a' szerentsétlen magzatokon: *aetas Parentum pejor avis tulit etc.* az az:

Hogy ha már a' tőke maga kezd rothadni,
 Annak gyenge ága hogy fog megmaradni?
 Szülék, ha magatok rossz szívet viseltek,
 Vallyon jó magzatot mi képpen neveltek?

Ezt a' drága madarat fel adod osztán a' Tanító keze alá, a' kivel ő minden héten rendszerént húsz Órát tölt; de othon veled kel, veled fekszik, veled eszik, veled nem imádkozik, veled romlik, és még is az Oskolák végén azt kívánod, hogy a' Tanító néked rühes juhért tisztával számoljon, varjú fiúért galambot adjon. Ott, ott keressük a' hibát Halgatóim! a' hol gondatlanságból ered; nem ott a' hol minden fenyték mellett is terjed. És kéntelenek leszünk megvallani, hogy magzatink ártatlanságának, kikapó tsapodárságának mi vóltunk megrontóji. — Tekintsd bár a' külömbféle hivatalokban fényeskedő, Ország, és Religió javára ügyelő méltóságokat. Tekintsd az Egyházi, és világi különös tulajdonságokkal ékeskedő férjfiakat, hálálva tartozol megösmérni, hogy a' Hegyes Oskolákat tanító Férjfiak öntöttek tudományt fejekbe, Istenességet szivekbe; ők adtak kenyeret kezekbe, 's ők emelték érdemszékre. Tekintsd végezetre a' Vitéz Seregek tisztyeit, kikre hívségéért reájok illik a' Poetának ama ditsérete: *Pectora Romulidum moenia firma satis.* „A' Haza védelme a' József Oskolájából „származott Magyar Ifiaknak bajnoki mejje “ !!!

Nints egyéb hátra, hanem egy buzgó sohajtas az Ég felé: Ditsőült Szentünk Kalazantzius József! Te 52 Esztendő Szentítő, 92 Esztendő ártatlanság, kép mutatás nélkül való alázatosság! tisztán látó tudományú, okos buzgóságú Férjfiú! esedezz érettünk a' Felségesnek,

a' ki a' nyelvedet, mint Istenes tanításnak eszközét, szivedet mint buzgó Istenességnek szekrényét mai napig is elevenen pirosta tartja; Tartson meg minket is Istenes Tudományban, Tudományos Istenességben, hogy a' kit a' hit által némű némű képpen itt homályban megösmértünk; benne, mint minden Tudománynak, és Szentségnek Tengerében ott elmerülhessünk. Amen.

Nem lessz helytelen enyhüléskép Szegeddel, és Oskoláival egy kevesé megismerkedni. Tudjuk, hogy ez a' Város 1686-ik eszt. Sz. Imre napján szabadult meg a' Török igától, és már 1715-dikben annyira gyarapodott népessége és szorgalma által, hogy azon esztendei Ország-Gyűlés igen hathatósan sürgetné III. Károly Király Ő Felségénél annak megérdemlett régi szabadságait. Engedett a' kegyelmes Felség a' kérésnek igen fényes, és a' régi oklevelekből öszve szerkesztetett Diplómában, mellynél Szegednek drágább és betsessebb Oklevele nintsen. Májusnak 21. napján 1719 eszt. költ a' Levél.

Ezen szerentsés esztendőben Temesvári János Bíró Úr, és Tsőke János Notarius addig nem szüntek az Ajtatos Oskolák felállítását sürgetni, még ezen Szerzetnek némelly tagjai Szegeden meg nem jelentek. Két esztendeig tsak négy Oskolát tanítottak, azután hatra szaporodott számok, és e' mellett maradott egész 1793-dikig, mikor a' nemesen gondolkodó Magistratus azokat Philosophiával megsaporította, mind a' Tanítókról, mind a' készültekről újonnan gondoskodva. Más Városoknak talán soknak látsza-

nék a' költség, mellyet Szeged Városa a' Tudományokra fordít: de ő azt nem sokalja, jól tudván, hogy az ezret több százzal meghaladó ifjúság, melly esztendőnként öszvegyülekezik, nem tsak a' tőkepénzének kamatját, hanem magát a' tőkepénzt is minden hatodik évben vissza fizetve forgásba hozza.

Fényesebb részről pedig tekintvén a' dolgot, hány ifjú polgárjai Szegednek, a' hazájokban szerzett Tudományokkal léptek a' felsőbb méltóságú pályára? Ki előtt esméretlen ama' híres, és az egész Monarchiában nevezetes Gróf Siskovits József? ki nem emlékezik Bajaházi Bárá Bajalits Ádámról? Ama' fő Méltóságú Kőszeghy Lászlóról? Eltűnt az Elők közül Dugonits András, de neve örökké fennmarad: Szegednek ditsőségére legyen mondva, hogy benne a' legveszedelmesebb idő szakaszban, nemzeti létünk és nyelvünk védelmére, egy igen elmés, bátor, és rettenhetetlen bajnokot adott Hazánknak, mellynek javát, és oltalmát, ha szeretjük, az ő bölts sugarlásinak köszönjük. — Ifjú ember még Kiss Károly, a' Márjási Regementnek Granatéros Hadnagyja, és már is hány példáját nem adta szép elméjének? Mások más Regementeknél, vagy a' Hazának leg főbb Oskoláiban legszebb reménységgel biztatják Anya-Városokat.

A' Mesterségeknék gyarapításokról sem felejtkezett meg Szegednek Ns. Magistratussa: az általa fundált Rájzoló, és más Nemzeti Oskolákból, mint valamelly gazdag méhkasból a' rajok, úgy terjednek Hazánkban a' jó nevelt, és elkészült Mesterlegények. Rövideden szólva: Szeged Városa a' jóltévő napot követte, mikor kebelébe fogadta a' felsőbb, és alsóbb rangú Tudományokat.